

עמידה מאוזנת

על המיצב "כתף שמאל"

הדרה שפלן קצב

בעבודה עדינה, פריכה ואוורירית יוצרת האמנית הילה בן ארי מסה תיאורטית כבדת משקל על סדקיה של התרבות השלטת. מדובר בשקיעתה של תרבות המנוכרת באופן עמוק ומהותי לטבע, ומכאן שיחסה אל הגוף, כמו לטבע, הוא יחס של אחר – אחר שתפקידו פונקציונלי ושהיחס אליו נאמד על פי מידת תפקודו הטוב. כל רמז של טבע בלתי מאוזן, כל סימן לגוף בעל מום, נתפסים כחריגה מאיימת על הסדר הטוב, וכתגובה מפעילה עליהם התרבות פעולות של משטור והסדרה.

אחד המוטיבים הבולטים במיצב של בן ארי הוא השימוש בנייר מילימטרי, אשר כופה את הסדר המתמטי של הייצוג. ואולם, מתוך עמדה של סירוב האמנית אינה בונה עליו מערכת של סימנים, שעתידים להיות מסודרים בכוח, אלא מציגה אותו חשוף בערוותו – שולט, מסדר, מחלק ומפקח. עצם השימוש בנייר המילימטרי יוצר דקונסטרוקציה לערך המסדר שלו וחושף אותו כאחד, כתבנית אחידה.

באותה מידה ניתן לראות בטכניקה של בן ארי, הכוללת פעולה ידנית עמלנית ואובססיבית, ביטוי של סירוב לכלכלה הקפיטליסטית, שיסודותיה טמונים בתפיסה ש"זמן הוא כסף" ושאת הניתן ליצור במכונה ובסרט נע לא כדאי לעשות ביד אדם. באופן זה האמנית חוזרת, כמו חרשי מתכת, עץ וזהב מדיאבליים, ליצירה מאומצת של מה שעשוי היה להיחסך באמצעות קנייה או פעולה מכאנית.

חלל הגלריה הפך למרחב קדוש או לפחות לכזה שהתרבות שלנו מסמנת כקדוש. החלל המלבני, הנראה כבזיליקה נוצרית, מעוצב בקצהו האחד באופן אשר מעלה על הדעת חזית של כנסייה גותית; בצדו השני, במקומו של האפסיס, נראה תיאור מוגבה של דמות נשית מבוגרת שוכבת במיטת חולים. בן ארי בונה מרחב תרבותי שקצותיו מאורגנים באמצעות שתי תפיסות קוטביות: החשיבה הנוצרית אל מול תפיסה שיסודותיה קדומים יותר, המסומלת באמצעות הדמות הנשית כאלה הגדולה. שקיעתה של תרבות האם בתיאור דמותה של החולה מסמנת אולי יותר מכול את עלייתה של התרבות המאוחרת יותר, המארגנת את התודעה במונחים של פיצול וניכור. זוהי קריאה תרבותית של רגע היסטורי שבו התודעה האנושית מחפשת חיבור מחודש עם יסודותיו הממשיים של האדם, יסודות שהסימנים התרבותיים מתעקשים להרחיקו מהם.

במאמרו "משמעות ארכיטיפ האדמה בעידן המודרני" מנסח אריך נוימן, תלמידו של יונג, את מהותה של התרבות הפטריארכלית באמצעות הפיצול בין הרוח ובין החומר, כאשר הרוח מיוצגת על ידי אלוהים והשמים ואילו החומר מיוצג על ידי הגוף והאדמה.¹ נוימן טוען כי איבדנו את הקשר שבין הרוח ובין האדמה, ולכן כל תופעה רוחנית, המדגישה בהכרח את הקשר עם יסודות עליונים ושמיימים, תופסת את

האדמה, הגוף והטבע כאלמנטים המפריעים לדרכה. נוימן טוען שתפיסה כזו בדבר ערכו הנחות של החומר היא ביטוי לתודעה חלשה, המגיבה באופן אלים כלפי הגוף.

ואכן, בן ארי מראה באמצעים שונים את היחס המעוות של התרבות אל הגוף – באמצעות דימויים כגון: וידיאו של מתעמלת קטועת רגל בעמידת "מאוזן", דמות נשית עומדת על רגל אחת או חמור עומד כלוא על מעמד קטן מלהכילו, וגם באמצעות טכניקה המצביעה על אקט גופני קשה ומאומץ, שההתעקשות החוזרת ונשנית על ביצועו הביאה אותה לגבול הכאב הבלתי נסבל, לנגיעה בגבולות שאפשרו לה לגעת בממשי. ממשי זה מסתמן כאופציה אחרת לתודעה רוחנית קלאסית.

ייתכן כי הקשר שנוימן יוצר בין תודעה חלשה לבין הפחתת ערכה של האדמה – הנתפסת כיסוד נשי, חומרי וארצי – בא לידי ביטוי באותה אישה מבוגרת, המוצגת על הקיר הימני של חלל הגלריה. נדמה כי גופה של האישה נחלש והיא משוכנת במיטה למרות מרום עמדתה. בזיקה לדבריו של נוימן, שטען כי ארכיטיפ האדמה התמזג עם הדימוי הארכאי של האלה האם,ⁱⁱ נראה כי בן ארי מציבה את דמותה של אישה זו כזיכרון מעומעם של תרבות מטריארכאלית, בהעמידה אותה מול הקיר הנגדי שבו שוכנת ההווה הנוצרית, המנוכרת ליסוד הגופני של ההווה.

ההצצה בדימוי המתאפיין בעיצוב ה"נוצרי" מצביעה על מורכבות גישה של האמנית. מבעד לקשתות המוזהבות מופיע דימוי חסר צורה, הנתלה על גבי שרשרות עם גלגלות. העדר הצורה הבסיסי של דימוי זה כמו מסביר ומאתגר כאחד את היחס של הנצרות אל הגוף. מצד אחד, ניתן לראותו כפירוק הנוצרי של הגוף לטובת הרוח, אך מצד שני הוא מייצג את העמדה התרבותית הרואה בכל חומר חסר צורה מוכרת יסוד של איום. הגוש האוורירי והאמורפי הנישא על השרשראות הוא פרי התודעה המערבית המודרנית, המבקשת להשיג עמדה בטוחה ויציבה מתוך הפחד המתמיד מהלא-מודע – זה אשר עצם העדר האפשרות להבנות אותו עשוי לטרוף את התודעה עצמה. התרבות מתמודדת עם הגוש חסר הצורה הזה בנסותה להעלותו באמצעות הגלגלות למעלה, אל המודע, אל השמים והרוח.

המבנה המרכזי בחלל התצוגה, מעין "תא וידוי", מהווה אלמנט מרכזי בתפיסתה של בן ארי. אנו מציצים לתוך תא זה, שבו אנו יכולים כביכול להתרוקן מחטאינו, אך מולנו לא נמצא "הכומר", שתפקידו להעניק לנו נחמה. באופן זה בן ארי חושפת את המנגנון הממשטר, שבו כל התוודות על חטא או פגם זוכה להקשבה ולמענה מנחם הכולל מחילה וכפרה, ומכאן – להבטחה של גאולה רוחנית. במקום זאת מסרבת האמנית לתת מסמן למסתורין ונחמה למאמינים.

יתר על כן, המבנה ממוקם, כמו במקדש יווני, ב"חדר הקטן", במקום שבו נהגו להציב את פסל האל או האלה, שלהם הוקדש המקדש. המבט, המחפש אובייקט להיאחז בו, נפגש כאן בריקנות; כאן האמנית כמו מודיעה כי גם הקדוש חסר. זוהי נקודת הריק שסביבה חגה התרבות האנושית ולמענה נוצרות תשובות מרובות לאינספור, רבות מהן דתיות וחלקן מדעיות, אשר מציבות תמיד אמונה בדבר האפשרות למילוי

גלריה 39 לאמנות עכשוויה
Gallery 39 for Contemporary Art

נחמני 39 תל אביב 65795
Tel Aviv 65795
טל' +972 (0)3 566-6631 / פקס +972 (0)3 560-4795
info@artgallery39.com / www.artgallery39.com

The logo for Gallery 39, featuring a stylized lowercase 'g' followed by the number '39' in a bold, sans-serif font.

של החסר. דומה כי בן ארי מראה כי אפשרות זו איננה קיימת כל זמן שהתפיסה התרבותית של הגוף
ממקמת כאותו כאחר.

ⁱ אריך גוימן (1953), "משמעותו של ארכיטיפ האדמה בעת החדשה", **האדם המיסטי**, תל אביב: רסלינג, 2007.
ⁱⁱ שם, עמ' 84.